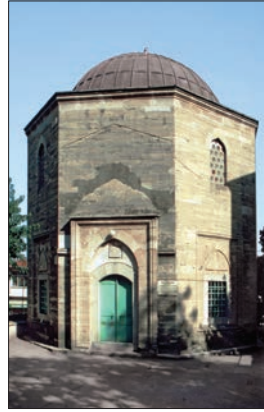

Ömer Bey Camii sütunlu bir son cemaat yerini takip eden tek kubbeyle örtülü ibadet mekânından meydana gelir. Tamamı düzgün kesilmiş sarımsı renkli küfeki taşından inşa edilmiştir. Üç bölümlü bir revak oluşturan son cemaat yeri dört adet mermer sütuna dayanan ve üzeri yarım çapraz tonozlarla iki yandan beslenen kubbelerle örtülüdür. Tehlike arzettiğinden sütunların çevresi kesme taş bloklarla örülerek pâyeye getirilmiş, revakın yan kemerlerinin içi doldurulmuşken son restorasyon sırasında bu bölüm orijinal durumuna çevrilmiş, sütun gövdeleri madeni çemberlerle güçlendirilmiştir. Cümle kapısı yapının ana ekseninde olmayıp sağa doğru kaydırılmış, bunun sol yanına iki pencere ile arasına bir mihrâbiye yerleştirilmiştir. Etrafı silmelerle çevrilererek palmet sırası ile taçlandırılmış olan cümle kapısı sivri kemerli bir nişin içinde yer alır.

Harim kareye yakın bir plana sahiptir ve iç boyutları 10,10 x 9,90 metredir. Masif duvarlar üzerine geçişleri pandantiflerle sağlanmış sekizgen kasnaklı kubbesi kuruşun kaplıdır. Taş mihrabı, iri mukarnaslı kavsarası olan beş kenarlı bir nişten ibaret sade görünümlü bir örnektir. Aynı sadelikteki bir tepelik mihrabı taçlandırır. Mermer minberi, kapısının üzerinde bulunan rûmîlerle kapı çerçevesindeki geometrik

Gazi Ömer Bey
Türbesi –
Malkara /
Tekirdağ

kabartmalar hariç gösterişsizdir. Caminin cephelerine iki sıra halinde açılan ikişer pencerenin dışında kasnakta da dört adet pencere vardır. Alt sıradaki pencereler dikdörtgen söveli, alınlıkları sivri kemerli, üst sıradakilerle kasnakdaki pencereler sivri kemerli ve alçı şebekelidir. Harimin kuzeybatı köşesinden merdivenle ulaşılan kadınlar mahfeli iki sütunla desteklenmiştir. Yapının tek şerefeli taş minaresi harim kısmının batı köşesine dışarıdan bitişiktir. Kare kesitli bir kaidenin üzerinde onikigen gövdeli ve şerefe altı stalaktitlidir. Bu caminin yanında daha başka yapıların olup olmadığı bilinmemektedir.

Ömer Bey'in türbesi avluda caminin hemen sol (kuzeydoğu) tarafında yer alır. Kapısı üzerindeki alınlığın içinde bulunan sülüs yazılı üç satırlık kitâbe 908 (1502) tarihli. Ömer Bey doksan altı yaşında iken 908 Rebülâhîrinde (Ekim 1502) vefat etmiştir (*Oruç Beğ Tarihi*, s. 220); türbenin hangi tarihte yapıldığı tam olarak bilinmez. Sekizgen gövdeli, üzeri kubbe ile örtülü olan türbenin yapımında düzgün kesilmiş küfeki taşı kullanılmıştır. Kapısının ön kısmında bir revak olduğuna dair izlere (kemer bingi başlangıçları) rastlanılır. Kapının bulunduğu cephenin dışında türbenin diğer yüzlerinde altı üstlü birer pencere vardır. Bunlardan alt sıradakiler dikdörtgen söveli, sivri alınlıklı ve lokmalı, üsttekiler sivri kemerli ve alçı şebekelidir. Türbenin içinde sadece Ömer Bey'in taş sandukası mevcuttur. Yapılan son restorasyonlar neticesinde her iki yapı temiz ve bakımlı hale getirilmiş olup halen ibadet ve ziyarete açık durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Oruç Beğ Tarihi: Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2007, s. 220; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 342; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 816; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 327-331, rs. 484-494, şekil 105.

ENİS KARAKAYA

GAZNEVÎ, Abdüssamed b. Mahmûd (عبد الصمد بن محمود الغزنوي)

Ebü'l-Feth Abdüssamed b. Mahmûd
b. Yûnus el-Gaznevî el-Hanefî
(ö. 487/1094'ten sonra)

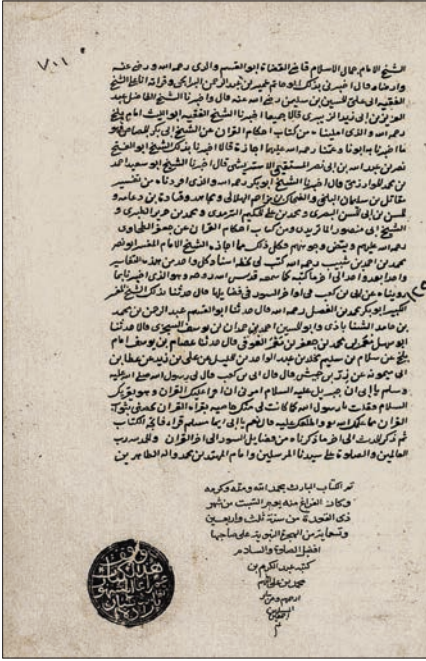
Müfessir, Hanefî fakihî.

Hayatına dair kendisinin verdiği dışında fazla bilgi yoktur. 436'da (1044-45) Ebû Nasr Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Şebîb el-Kâğıdî'den icâzetle tefsir dersi almış ve tefsirini 487'de (1094) tamamlamıştır (*Tefsîrü'l-Kur'âni'l-ʿazîm*, Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 26, vr. 648^a). Ayrıca tefsir okuduğu hocaları arasında Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Talha en-Nâşibânî ve Ebû Ca'fer Muhammed b. Mekki b. Hüseyin el-Hayyûnî'nin isimlerini zikreder. Bazı tefsir kaynaklarını ise amcası Kâdilkudât Ebû Süleyman Dâvûd b. Yûnus b. Muhammed'den ve babası Kâdilkudât Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Yûnus'tan okuduğunu söyler (*a.g.e.*, vr. 648^{a-b}). Gazneliler döneminin ünlü tarihçisi Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, Kâdilkudât Ebû Süleyman Dâvûd b. Yûnus'un, kardeşi Mahmûd ile birlikte Sultan Mahmud'un Gazne'de yaptırdığı bir medresede yetişen, devrin seçkin âlimlerinden biri olduğunu kaydeder (*Târîh*, s. 213.). Gaznevî nisbesiyle anılması, ayrıca babası ve amcasının Gazne'de yetişmiş olması Abdüssamed'in de burada yaşadığını gösterebilir. Kâdilkudât unvanları ile dikkat çeken babası ve amcasından tefsir dersleri alması, aynı şekilde kâdî unvanıyla zikredilen oğlu Yahyâ b. Abdüssamed'in babasının tefsirini nakletmesi (Kureşî, III, 430) Gaznevî'nin ilim ehli bir aileye mensup olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca tefsirinde isminin başında "şeyhü'l-imâm, rûknü'l-İslâm, şemsü'l-eimme, sirâcü'l-enâm" ve özellikle "kâdilkudât" şeklinde unvanlar zikredilmesi (Gaznevî, Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 24, vr. 1^b; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 562, vr. 1^b; TSMK, III. Ahmed, nr. 84, vr. 1^a) onun devrinin ileri gelen âlimleri arasında yer aldığına işaret eder.

Gaznevî'nin günümüze ulaşan tek eseri olan *Tefsîrü'l-fuḫahâʿ ve tekzîbü's-süfehâʿ* fikhî yönüyle dikkat çeken bir dirâyet tefsiridir. İki tam (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 24, 25, 26; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 562), ikisi eksik (TSMK, III. Ahmed, nr. 84; Hizânetü'l-Karaviyyîn, nr. 49) olmak üzere dört nüshası bulunan

Gazi Ömer Bey Camii – Malkara / Tekirdağ

Abdüssamed b. Mahmûd ü'l-Gaznevî'nin tefsirinin ilk (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 24) ve son sayfaları (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 552)

eserin Mihrişah nüshasının I ve II. ciltlerinin sonunda müstensih tarafından düşülen ferağ kayıtlarında eserin adının *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-azîm* olduğu belirtilmiş, Fas nüshasının iç kapağında ise adı *Tefsirü'l-fukahâ' ve tekzîbü's-süfehâ'* şeklinde kaydedilmiştir. Kaynaklarda tefsirin adı ikinci şekilde geçer (Kureşî, III, 430; *Keşfü'z-zunûn*, I, 462; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 574; *Mevsû'atü'l-müeyyese*, II, 1233). Gaznevî, orta hacimdeki tefsirinde Kur'an'ın başından sonuna kadar âyetleri tek tek ele alıp tefsir etmiş, genellikle önce ilgili rivayetleri nakletmiş, ardından dirâyet metodunu uygulamıştır. Eserde Kur'an'ın Kur'an'la tefsirine önem verilmiş, bununla birlikte Kur'an'ın sünnetle tefsiri de ihmal edilmemiştir. Asrın tefsir geleneğine uygun biçimde hadis rivayetlerinde senedler çıkarılarak sadece ilk râvi zikredilmiş, bazı âhâd hadisler rivayet açısından sahih bulunmamış, bazılar da muhteva açısından ele alınarak metin tenkidi yapılmıştır. Kıraat farklılıklarına değinen müellif bunlar arasındaki mâna ayrılığına işaret ederek şâz kıraatleri açıklamış, bazan kendi görüş ve tercihinde de yer vermiştir. Lugat ve belâğata dair açıklamaların da görüldüğü tefsirin en çok dikkat çeken özelliklerinden biri fikhî yönüdür. İtikadda Mâtürîdî, fıkhıta Hanefî olduğu anlaşılan Gaznevî

tefsirinde fikhî hükümlerle ilgili açıklamalara geniş yer ayırmış, ihtilâflı meselelerde öncelikle Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının, bazan da diğer mezhep imamlarının görüşlerini aktarmıştır. Eser Hanefî fıkhını ihtiva etmekle birlikte diğer mezheplerin muhalif görüşleri de kaydedilmiştir. Gaznevî eserin sonunda yararlandığı kaynakları da belirtmiştir. Zeccâc'ın *Me'âni'l-Kur'an*'ı, Ebû Bekir Muhammed b. Fazl el-Belhî'nin *Câmi'u'l-ülûm'u*, Tahâvî ve Cessâs'ın *Ahkâmü'l-Kur'an*'ları, Ebû'l-Leyc es-Semerkandî'nin tefsiri onun başlıca kaynaklarıdır. Ayrıca eserde Taberî, Hakîm et-Tirmizî ve Ebû Mansûr el-Mâtürîdî gibi müfessirlerin tefsirleri dışında Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin *e'l-Âsâr ve es-Siyerü'l-kebir*'i ile İbn İshâk'ın *Kitâbü'l-Meğâzî*'sine atıflar görülmektedir. Gaznevî'nin tefsiri sonraki fakih ve müfessirler üzerinde etkili olmuştur. Kutbûddîn-i Şîrâzî, Ebû Bekir el-Haddâd, Ebû Abdullah İbnü'l-Vezîr ve Âlûsî tefsirlerinde onun görüşlerine yer verilmiştir (Özmen, *ÜÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXI/1 [2012], s. 90-111). Tefsir üzerine Ferihan Özmen doktora tezi hazırlamış (bk. bibl.), tefsirin muhtelif kısımları 1430 (2010) yılından itibaren Mekke Ümmülkurâ Ünversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak tahkim edilmiştir ([Disptitle.aspx?UID=18749&CID=169, erişim: 26.05.2015\).](http://www.quran-c.com/display/</p></div>
<div data-bbox=)

BİBLİYOGRAFYA :

Abdüssamed b. Mahmûd el-Gaznevî, *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-azîm*, Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 24, vr. 1^b; nr. 26, vr. 648^{a-b}; Beyazıt Devlet Ktp., Beyazıt, nr. 562, vr. 1^b; TSMK, III. Ahmed, nr. 84, vr. 1^a; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (trc. Yahyâ el-Haşşâb – Sâdik Neş'et), Beyrut 1982, s. 213; Kureşî, *el-Cevâhîrü'l-muğıyye*, III, 430; *Keşfü'z-zunûn*, I, 453, 462; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 574; *İzâhu'l-meknûn*, I, 309; M. Âbid el-Fâsî, *Fihrisü mahjûtâtı hizâneti'l-Karaviyyin*, Dârülbeyzâ 1399/1979, I, 89; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 285; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulûmü'l-Kur'an, mahjûtâtü't-tefsir ve 'ulûmih* (nşr. el-Mecmaü'l-melekî), Amman 1989, I, 215; *el-Mevsû'atü'l-müeyyese fi terâcimi ez'immeti't-tefsir ve'l-ikrâ' ve'n-naHu ve'l-luğa* (haz. Velîd b. Ahmed Hüseyin ez-Zübeyrî v.dğr.), Medine 1424/2003, II, 1233; Mahmûd b. Abdullah eş-Şin-kîti, *Tefsirü'l-fukahâ' ve tekzîbü's-süfehâ'* li'l-Kâđî Ebi'l-Feth' 'Abdişamed b. Mahmûd b. Yûnus el-Gaznevî mine'l-âye 60 min süreti'l-En'âm ile'l-âye 157 min süreti'l-A'râf (yüksek lisans tezi, 1430), Camiatü Ümmi'l-kurâ, s. 3-4, 9-19; Ferihan Özmen, *Abdüssamed el-Gaznevî ve Tefsirü'l-Kur'ânî'l-Azim*'i (doktora tezi, 2010), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; a.mlf., "Abdüssamed el-Gaznevî ve Tefsiri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV/25, Adapazarı 2012, s. 139-161; a.mlf., "Abdüssamed el-Gaznevî'nin Tefsirinin Kaynakları ve Tesirleri", *ÜÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXI/1, Bursa 2012, s. 87-113.

 FERİHAN ÖZMEN

GAZZÂL, Ahmed b. Mehdi
(أحمد بن المهدي الغزالي)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. el-Mehdi b. Muhammed el-Gazzâl el-Himyerî el-Endelüsî (ö. 1191/1777)

Saltanat kâtibi,
elçî, edip ve şair.

Fas'ın Fas veya Miknâs şehrinde doğdu. Aslen Endülüs'ün Mâleka şehrinde olan ailesi daha sonra Fas'a gelip yerleşmiştir. Babası Mehdi b. Muhammed, Fas Alevî (Filâlî) Sultanı Mevlây İsmâil'in kâtip ve elçilerinden olup zamanının ediplerinden sayılırdı. Bundan dolayı Gazzâl sultanların ve emîrlerin çevresinde ilim, sanat ve edebiyat üstatlarının bulunduğu ortamlarda Fas ve Miknâs şehirlerinde özel itina ile yetiştirildi. Ayrıca Karaviyyin Medresesi'ni bitirdiği kaydedilmektedir. Gazzâl, Mevlây III. Muhammed'in özel kâtibi ve müsteşarı olarak görev yaptı. Gazzâl'in ilk saltanat kâtipliğine kâtip ve tarihçi Ebû'l-Kâsim ez-Zeyyânî'nin yanında başladığı söylenirse de (Zeyyânî, s. 60), 1182'de (1768) Divân-ı İnşâ kâtipliğine başladığını yazması dolayısıyla ondan önce bu göreve geldiği ve